

KRJELA

29

Klub mladých autorov
pri Liptovskej knižnici Gašpara Fejérpataky-Belopotockého
(Žilinský samosprávny kraj) v Liptovskom Mikuláši

Poézia pomáha nájsť cestu k človeku

Ivan Repček odpovedá na otázky Anny
Uramovej

Stojím v knižnici, v rukách knihy, veľa kníh, ako vždy.

Čakám. Za

pultom Anna, s niekým sa rozpráva, niekto sa dožaduje konzultácie, vraj použil v básni latinský citát a chce si overiť, či ho napísal správne. Neuveriteľné, hovorím si, ešte stále tu žijú a píšú poctiví autori.

Odvtedy prešlo niekoľko rokov. Dnes poznám tú báseň takmer naspamäť a spomínaného autora, ktorému veci okolo nás nie sú ľahostajné, chcem predstaviť aj vám. Ivan Repček.

Anna: **V cykle Mestá a miesta spomínaš tých miest naozaj veľa. Ondrašová, Bobrovec, Liptovský Mikuláš, Zvolen, Detva, Praha, Karviná, Bechyně... v tvojej poézii je veľa kilometrov a napriek tomu, že už niekoľko rokov žiješ**

v Liptovskom Mikuláši, zdá sa, že dušou si cestovateľ. Je to tak? Vraciaš sa rád na miesta, ktorými si už raz prešiel? Fascinuje ťa dialka? Čo pre teba znamenajú návraty?

Ivan: Tento cyklus, zatiaľ nedokončený, má v mojej tvorbe zvláštne postavenie. Vznikol v čase, keď som sa dostal do veľmi ťažkej životnej situácie. V čase, keď som si musel klásť množstvo otázok v súvislosti s jedinou: ako ďalej. A nielen klásť otázky, ale najmä hľadať odpovede. Bolo to približne pred piatimi rokmi. Pri písaní nastala potreba hľadania inšpirácie, kde ju nájsť. Moje kontakty s novým prostredím, či s novými ľuďmi, ktoré podnety prinášajú, boli a sú značne obmedzené. Dokonca aj kontakty so známymi ľuďmi, ktorí pre mňa veľa znamenajú, sa dosť skomplikovali, obmedzili a niektoré úplne popretáhali.

Čo sa týka cestovania, môj pohyb sa prakticky zastavil. Obmedzil sa na cestu z domu do práce a späť. K tomu ešte nevyhnutný technický pohyb po meste, ako sú nákupy a podobne. Logicky teda ostalo cestovať inak. Začal som cestovať dovnútra. Objavoval som spomienky, zážitky, zabudnuté aj známe miesta. Popri tom som stretával tých, ktorí mi prešli životom. Niektorí sa len tak mihli popri mne, niektorí čakali na križovatkách, iní kráčali nejaký čas vedľa mňa a ďalší len ticho pozorovali moju životnú cestu. Takže teraz hovorím o tej mojej cestovateľskej duši. Tento cyklus mi pomohol opäť sa pohnúť.

Už v detstve som rád čítal knihy, z ktorých bolo cítiť dialky. Viem, ako som doslova hltal dve knihy o cestách Emila Holuba po Afrike. Objavil som ich v knižnici, vyšli snáď ešte za prvej československej republiky. Fascinujúca bola časť, ktorá popisovala cestu územím Mašukulumbov, vtedy ľudožrútskeho kmeňa. Neskôr som si ich pripomenul, keď som ako trinásťročný videl niektoré exponáty z výpravy v Náprstkovom múzeu v Prahe. Samotné cestovanie v duchu objaviteľských expedícií mi osud samozrejme nedoprial.

Vynahradil mi ich takým obyčajným cestovaním. Cesty na prázdniny do Prahy, na internát v pätnástich, cesty a pobyt na vojenskej službe v južných Čechách, alebo cesty na týždňovky do Kopřivnice. K tomu ešte treba prirátať turistiku v Tatrách a púť do Ríma, či jedinú dovolenku v Chorvátsku. Tak takýmto spôsobom sa nazbierali mestá a miesta.

Na záver tejto otázky sa ešte zastavím u návratov. Myslím že vracanie sa na miesta, ktorými som prešiel, mám priamo v povahe. Skoro každý môže potvrdiť, že pri návrate človek hľadá

miesto, ľudí, situáciu. Chcel by ich nájsť tak, ako ich zanechal, ako ich opustil, alebo oni jeho. Žiaľ, skutočnosť je v drvivej väčšine prípadov iná. Zväčša drsnejšia. Tu platí do bodky Hérakleitovo „nikdy nevstúpiš dvakrát do tej istej rieky“. Zažil som to mnohokrát. Mám rád nečakané návraty k známym, ktorých som dlho nevidel, aj keď nie vždy sa dočkám prijatia s otvorenou náručou. Rád chodím po miestach, ktoré pre mňa niečo znamenali pred rokmi, ktoré sú spojené s rôznymi zážitkami. Mnohé sú zmenené, niektoré už prakticky neexistujú, ale vždy ich dokážem vidieť také, aké boli. Aj s ľuďmi, ktorých mi pripomenú. Dokážem sa poprechádzať budovou, ktorá už nie je, alebo sa do nej nedá vstúpiť.

***Vo vzduchu
visí najkrajší
koniec roka***

***(prilož
prst na ústa
tejto chvíle...)***

Anna: Táto báseň je pre mňa nečakané krehká, ako hostia z prvej adventnej nedele. Voniam detstvom. Keď som ju čítala, spomenula som si na tvoje rozprávanie o Vianociach v Bobrovci, o tete Marienke, čo mala studňu na dvore, a vy, chlapi, ste sa bili o jej chýrnu polievku...

Ivan: Pre báseň, ktorú spomínaš, sú Vianoce naozaj nosné. Po prvý raz som bol účastný na svätej omši a vlastne prvý raz v katolíckom kostole na akejkoľvek liturgii. Ostalo tak jediný raz na dlhých deväť rokov. Bobrovecká polnočná bola v tých časoch výnimočná. Bola totiž jediná pre množstvo okolitých dedín. A Ondrašová tiež ešte fungovala ako dedina. Kostol bol naplnený na prasknutie, množstvo ľudí sa dnu ani nedostalo. Ja som stál tesne za dverami, tak dodnes neviem, ako to dnu vyzerá, lebo v bobroveckom kostole som odvtedy už nikdy nebol. Celá tá atmosféra bola tak výnimočná, že ju cítim ešte aj dnes. A po skončení, keď trúbili na veži trubači, som mal pocit, že tá noc nikdy neskončí. Dnes viem, že vtedy ma Boh zavolať späť k sebe, ale ja som mu ešte dobre nerozumel.

Na detstvo v Ondrašovej mám naozaj dobré spomienky. Nie že by nebolo aj tých zlých a horších, ale tie dobré suverénne prevážia. Teta Marienka je nerozlučne spojená s našim detstvom. Nebola to naša teta v rodinnom zmysle, neboli sme v žiadnom

príbuzenskom vzťahu. Bola susedou mojich starých rodičov, a keď naši postavili dom naproti cez ulicu, tak aj našou susedou, ale pre nás všetkých len tetou Marienkou. Nikdy sa nevydala, žila s rovnako slobodným bratom, keď sme boli malí, mysleli sme si, že sú manželia. Medzi nami sa tradoval zvyk, že pri varení sme si vymieňali navzájom jedlo. Do malého kastrólika, len tak na ochutnanie. Mimoriadne boli u nás obľúbené jej pirohy, halušky a najmä nedelňá rezancová polievka so slepou kurou. Boli sme štyria bratia a pri polievke sme sa striedali, lebo vyšla len pre dvoch.

Teta Marienka bola prakticky členkou našej rodiny. Večer chodievala ku nám pozerat' televíziu, alebo nám niekedy rozprávala rozprávky a básničky. Dodnes mi znie v ušiach jej prednes Na tanci od Ľudmily Podjavorinskej. Veľmi radi sme mali jej rozprávania o našom otcovi, keď bol malý. Ako spadol trojročný do hnojničnej jamy, alebo ako so sestrou, našou skutočnou tetou tancovali v starej maminých čižmách dupák na dylovke, až sa z nej prášilo.

Zvláštnou kapitolou boli Vianoce. Stromček mala ozdobený skôr ako my a jej izba dýchala osobitým čarom. Malé okná v kamennom múre prepúšťali svetla tak akurát, a tým vytvárali v izbe zvláštne pološero. K tomu nádherne zastlaná stará dvojposteľ bez jediného záhybu s krojovanou bábikou a vôňa ihličia. Proste atmosféra ako v rozprávke. Najviac nás však fascinovalo, že stromček vďaka prakticky nevykurovanej izbe vydržal až do jari. Pravidelne ho vynášala von okolo deviateho mája. Mávala vianočný stromček najdlhšie v celej Ondrašovej. U nás mala pod stromčekom tiež darček a naše darčeky sa vyberali spod neho až vtedy, keď po večeri prišla medzi nás. Niekedy aj so svojím bratom, ktorému sme hovorili ujo Jano.

Naším pomáhala pri sezónnych prácach na záhumienke, ako bolo sadenie švábky (keďže sme na Liptove), sušenie sena a podobne. Priam rituálom bolo jesenné tlačenie kapusty, pri ktorom nesmela chýbať.

Takto chodila pomáhať mnohým iným v dedine. Svoj život dožila v starobinci v Liptovskej Štiavničke. Dodnes som si zapamätal otcovu vetu, ktorú povedal pri jej pohrebe v evanjelickom kostole v Ondrašovej: „Toľkým ľuďom pomáhala, a tak málo ich prišlo na pohreb.“

Anna: Niektorí autori píšu básne tak, akoby hrali volejbal alebo zbierali známky. Je to pre nich voľnočasová aktivita. Iní píšu z terapeutických dôvodov a ďalší píšu tak, ako dýchajú. Pre nich sa text stáva súčasťou života ešte skôr, než „vznikne“

na papieri. Ako by si ty charakterizoval svoje básne? Čo ťa inšpiruje? Smútok, radosť? Vieš si predstaviť, že by si už nikdy nepísal?

Ivan: Čosi z tejto otázky som už zodpovedal v prvej odpovedi. Písanie sa pre mňa naozaj stalo základnou životnou činnosťou, ako je dýchať, cítiť, smútiť či radosť sa. Je takou mojou súčasťou, že vlastne píšem, aj keď nepíšem. Znie to paradoxne, ale rovnako postihnutí mi rozumejú. Množstvo textov a básní vzniká a zaniká v ktoromkoľvek momente môjho života. Pri rutinných prácach, pri chôdzi po ulici, vo chvíľach nočnej nespavosti, pri počúvaní hudby či jazde na bicykli. Niektoré majú to šťastie, že je po ruke pero a papier a sú zachytené. Iné to šťastie nemajú a navždy sa stratia, alebo sa vrátia časom v inej novej podobe. Takto sa dá však písať len poézia, lebo próza vyžaduje svoj čas.

Práve próza je tým, čo ma vždy priťahovalo a priťahuje. V šiestej triede v slohovej práci na tému „Čím budem“ som napísal, že spisovateľom. Ak som kedysi dávno mal predstavu, že budem písať, tak ňou bola určite próza. Poézia prišla akosi mimochodom. Tak nenápadne po špičkách ticho vkĺzla do môjho života.

Básnik by nemal svoje básne charakterizovať, alebo nejako vysvetľovať. Nemám rád klasickú školskú otázku „čo tým chcel básnik povedať“. Mala si možnosť čítať doslova prierez tým, čo som napísal, od neumelých začiatkov až po dnešnú, akú-takú úroveň. Svoj obrázok o básňach si vieš vytvoriť sama, a rovnako iný pozorný čitateľ. Viem len, že vypovedajú o mne a mojom svete. Ak niekto nájde v nich kúsok seba, potom splnia svoj účel. Je pre mňa významným, ak moju báseň prirovnáš k adventnej hostii.

Zažil som písanie inšpirované radosťou, smútkom aj bolesťou a vždy prinieslo lepšie i slabšie veci. Myslím si, že ak už nebudem písať, tak ako som to spomenul vyššie, dodýcham.

***Vavrínový veniec
na krku
vychutnávaš
svojich
pätnásť minút
slávy
pri míľniku
stojíš prikovaný
tou nesprávnou
z dvoch***

ciest na rózcestí

Anna: O sláve sa už v súvislosti s literatúrou povedalo veľa. Prečo píšeš ty? Je to túžba zanechať tu niečo po sebe? Niečo zo seba? Čo pre teba znamená pojem „sláva“?

Ivan: Sláva, dalo by sa povedať, je dnes fenoménom doby viac než inokedy. V dobe médií, ktoré chtiac nechtiac ovplyvňujú náš život, je to úplne samozrejmé. Bez nich by sme asi o sláve nemohli vôbec hovoriť. Veď aj v najstaršej histórii ľudstva možno hovoriť o sláve až v dobe, keď začali fungovať komunikačné médiá. Možno prvým mohlo byť rozprávanie pri ohni lovcov mamutov o najudatnejšom lovcovi kmeňa. Ďaleko majestátnejším médium sa stali víťazné pochody starovekých vojvodcov, ódy na ich víťazstvá, či razenie portrétov na mince. Ako sa zdokonaľovali tieto prostriedky a ako sa stávali dostupnejšími a rozšírenejšími, pribúdalo slávy či slávnych. Ale zároveň sa sláva sama o sebe stávala relatívnejšou.

Dnešná doba úplne prevrátila merítka slávy. Kým v minulosti sa slávnymi mohli stať jedinci s istými morálnymi kvalitami, alebo ich aspoň navonok museli spĺňať, dnes môže byť slávny hocikto. Súvisí to so všeobecným posunom vnímania a definovania morálky. Vlastnosti a spôsoby správania v minulosti doslova neprípustné sa mnohokrát stávajú prednosťami, či predmetom obdivu. Dnešné médiá dokážu aj z nuly urobiť celebritu. Ale tak, ako sa posunuli merítka slávy, úmerne k tomu sa znížila jej dĺžka trvania, samozrejme existujú výnimky. Warholov výrok o pätnástich minútach slávy ďaleko predbehol dobu a je doslova zhmotnením jeho geniálnej predvídavosti a citu pre realitu.

Ale od slávy všeobecne k sláve v literatúre. Písať kvôli tomu, aby som dosiahol slávu, je pre mňa nezmyslom. Nemám ani ambície niečo po sebe zanechať. Samotný spúšťač mechanizmu môjho písania už bol popísaný vyššie. Ak niekedy budú moje veci čítať moji synovia alebo iní, možno si dotvorí obraz o mne. Už mám za sebou aj takú tú prirodzenú túžbu vydať knihu, ktorou si prejde snáď každý autor. Poznal som niektorých, ktorí sa s touto fázou tvorby nedokázali vyrovnáť, túžba sa zmenila až na chorobnú a niekedy znamenala koniec písania. Ktosi raz povedal, že svet je plný zneuznaných géniov. Patrím medzi ľudí, ktorí vedia, že všetko má svoj čas, a ak má prísť, tak príde.

Svoje písanie vnímam ako dialóg medzi mnou a čitateľom. Literatúra má oproti iným druhom umenia obrovské nevýhody. Nedá sa konzumovať popri iných činnostiach, nemôže slúžiť ako kulisa

(hudba, film...). Dá sa vnímať len v jazyku, ktorému čitateľ rozumie, to je rozdiel napríklad v porovnaní s výtvarným umením či tancom. Týmito nevýhodami vytvára menší priestor pre dosiahnutie slávy. Keby nebolo povinného čítania, mená mnohých autorov aj svetového formátu by upadli do zabudnutia.

A ruku na srdce, k čomu je tá sláva. Spomeniem si na komentár, ktorý odznel pri jednej verejnej prezentácii koncom osemdesiatych rokov už minulého storočia. Bol na adresu tvorby Vítězslava Nezvala, jedného z pilierov českého surrealizmu. Znel asi nejako takto: „Jo, ten nejdřív psal krásný básně, a pak už jen národně umělničil...“. Aj tak sa môže zvrtnúť sláva v literatúre.

Anna: Ešte raz cesty. Všetci poznáme to rozprávkové rázcestie. Prvá cesta je široká, schodná, tá druhá býva strmá, alebo úzka, alebo zarúbaná, prípadne všetko dokopy. Ktorou cestou kráča Ivan Repček? V písaní, v živote...?

Ivan: Touto otázkou si sa dostala k téme, ktorá ma prakticky determinuje. Kedysi, keď bola pretriasaná téma hľadania, som povedal, že sa vraciam späť a hľadám križovatku, na ktorej som nesprávne odbočil. Ktorá ma priviedla na cestu, ktorou som sa dostal až hraničným životným situáciám, ktorá znamená kráčať po samom dne.

Prešiel nejaký čas. Tú križovatku som našiel kdesi na konci detstva. Viedla k ďalším a ďalším, na ktorých som sa musel opäť rozhodovať, k cestám, ktorými som musel kráčať. Rozhodnutia nezáviseli vždy len odo mňa, ale aj od okolností či iných osôb.

Keď sa aj teraz obzriem, vidím, že som si vždy vyberal tú druhú z tvojej otázky. Bola v tom snaha zachovať si vlastnú tvár, hľadať svoj individuálny prístup v zmysle istého maximalizmu. Už počas školských a študentských čias sa to odrazilo v mojom odmietavom prístupe k ťahákovi a odpisovaniu, viedlo k výberu ťažších tém a zadaní. Žiaľ, tu podobnosť s rozprávkou končí. Táto cesta ma priviedla do dnešných dní, keď celú svoju energiu mŕňam na udržanie holej existencie, na udržanie akých- takých rodinných vzťahov a väzieb. Okrem toho už neostalo mnoho. Rokmi už vyprchal aj ten maximalizmus. Dnešná doba ešte viac posúva vpred ľudí, ktorí si vybrali tú jednoduchšiu, širšiu cestu. Extrémom je názor „dať, alebo vziať úplatok, ak je to v môj prospech, alebo prospech mojich blízkych, mi nerobí problém“. Ja s tým problém mám. Znamená to pre mňa dobrovoľné odsunutie sa na perifériu diania, alebo hľadanie cesty, branže, zamestnania, pri ktorých sa takejto

situácii vyhnem. Také cesty existujú, ale vyžadujú dosť veľkú dávku askézy, skromnosti, či odriekania.

Často si kladiem otázku o možnosti reparátu. Ako by som sa rozhodoval v tých chvíľach s dnešnými vedomosťami a skúsenosťami, s poznaním výsledku? Odpoveďou je skoro vždy fakt, že by som sa rozhodol opäť rovnako, opäť by som naložil na chrbát to svoje bremeno a vybral sa tou istou cestou v zmysle Jóbovho „Boh dal, Boh vzal.“.

Keďže môj život a písanie sú spojené nádoby, platí to, čo som povedal, aj o mojom písaní.

***Vraciam sa nocou
príležitosť
ostane zahodená
prvá?
nie posledná?
stále rovnaká cesta***

Anna: Toto bude otázka ako zo spovedného zrkadla, ale aj tak ju položím, lebo ma zaujímajú príležitosti v tvojom živote, v písaní a publikovaní... Boli? Neboli? Využil si ich? Máš pocit, že keby sa niečo dalo zopakovať, urobil by si to inak?

Ivan: Táto odpoveď zákonite musí súvisieť s predchádzajúcou. Jej záver som dokonca už zodpovedal. Spomínané križovatky boli vždy o možnostiach, šanciach, príležitostiach. Tie boli. A mnohokrát nie malé. Myslím si, že veľké množstvo ich ostalo nevyužitých. Dôvody boli rôzne. Niekedy nevhodná zostava osôb, niekedy moje liknavé rozhodnutie, niekedy nemožnosť sa o niekoho oprieť a často okolnosti, v ktorých sa nedalo inak. Tie boli proste dané vyššou mocou a ľudsky sa nedali ovplyvniť. Pod nevyužitú príležitosť sa tiež podpísala moja schopnosť dobre fungovať aj v pre mňa nevýhodných vzťahoch. Zdanlivo je to vlastnosť pozitívna, ale opak je pravdou. Dnes viem, že som viackrát sanoval a doslova ťahal už mŕtvy vzťah tak, že pre druhých vyzeral veľmi životaschopný. To sa mi stávalo už pri kamarátstvách v detstve a ostalo mi to dodnes. Dnes vidím, že ďaleko ďalej sa v živote dostali ľudia, ktorí sa v pravý čas dokázali takejto záťaže zbaviť. A to už vôbec nehovorím o tých, ktorí potrebujú iných, len kým z nich majú prospech a potom ich nemilosrdne odkopnú.

Osudným sa mi stalo aj rozhodovanie v duchu príslovia „lepší vrabec v hrsti, ako holub na streche“. Myslím si, že takto som sa rozhodol asi dva razy, ale bolo to v dosť rozhodujúcich prípadoch. Dnes viem, že som sa mal snažiť íeť za tým holubom aj s rizikom, že spadnem, alebo že mi uletí. Pri tejto myšlienke sa mi vybaví scéna z filmu Miloša Formana Prelet nad kukučím hniezdom. Hlavný hrdina (v podaní oscarového Jacka Nicholsona) sa pokúša o nemožné, odvaliť kamennú stenu v sprchárni, poza ktorú by sa dalo utiecť z blázinca na slobodu. Samozrejme sa mu to nepodarí. Scéna je ukončená slovami: „Aspoň som sa pokúsil.“ Myslím si, že tak by sa mal stavať každý človek k príležitostiam.

Aby som bol konkrétnejší o mojich príležitostiach. Voľba vysokej školy v Žiline, čo sa týka odboru, úrovne, ľudí, bola dobrá, ale neskôr sa ukázala ako nesprávna, lebo bola moc blízko a nedokázal som pretrhnúť väzby na Liptov, na rodné prostredie. Podobný scenár sa zopakoval pri voľbe zamestnania. Rozhodoval som sa medzi Prahou a Kopřivnicou, tá sa nakoniec ukázala tiež príliš blízko rodného mesta. A Praha mohla byť bránou do sveta. Spolužiak, ktorý nastúpil v pražskom podniku, o ktorom som uvažoval, skončil pracovne až v ďalekom Vietname. Proti tejto skutočnosti však stojí fakt, že v Kopřivnici som našiel prostredie a ľudí, s ktorým a s ktorými som sa doslova zžil. Takto by som mohol vymenovať mnoho ďalších rozhodnutí. Tak už len jedno, aby som sa dostal k príležitostiam literárnym.

V roku 1989, pred svadbou, padlo rozhodnutie o návrate na Slovensko, vlastne domov. Skončilo sa tak obdobie, kedy som žil prakticky mimo Liptovského Mikuláša. Dve školy, vojenská služba, zamestnanie so slobodárkou dali dokopy dvanásť rokov čiastočného odlúčenia. Rozhodovanie nebolo ľahké. Jazyček pomyselných váh nakoniec prevážila literatúra, s ktorou som to vtedy začal myslieť vážne. Predsa len tvorba v slovenčine mi je bližšia, tak preto slovenské prostredie. A opäť sme u životného paradoxu, že prišli obdobia, v ktorých som skoro s písaním skončil s ohľadom na rodinné pomery.

A aké boli konkrétne príležitosti v literatúre? Niekoľko básní uverejnených v Liptove. Spoločná prezentácia v Dotykoch. Niekoľko vecí zaslaných do Literárneho týždenníka, nikdy neuverejnených. Niekoľko verejných čítaní. Účasť v literárnych súťažiach až po niekoľkonásobné ocenenia za poéziu v mikulášskej súťaži. Sem tam publikovanie v Krjelach .

Pred niekoľkými rokmi som sústredil niektoré básne z rôzneho obdobia do zbierky, ale po dvoch posúdeniach som sám

dospel k záveru, že to ešte nie je ono. Za mnou zbabranú príležitosť v roku 1990 považujem možnosť spolupráce, ktorú mi ponúkla skupina Luscínia na písanie piesňových textov. Po niekoľkých stretnutiach v spoločensky aj osobne hektickej dobe k ďalšej spolupráci nedošlo. Možno na škodu oboch zúčastnených strán. Text, ktorý cituješ nižšie, vznikol práve vtedy.

***Vyliezol som
po rebríku
hore rovno
do neba
Poslali ma
šupom dolu
že vraj ma tam
netreba
Horné sféry atmosféry
nebudú už pre všetkých
Neudrším s nimi tempo
patrím medzi nevhodných***

Anna: **Prečo patíš medzi nevhodných? Čo je vlastne vhodné a čo nie? Máš pocit, že autor – básnik musí písať „vhodne“?**

Ivan: Zadefinovať, čo je vhodné a čo nevhodné, je otázka hodná hamletovského „byť, či nebyť“. Určite tu platí nastavenie parametrov istého spoločenstva rovnakých jedincov. Rovnakých vzhľadom, myslením, chovaním, cítením, skrátka uznávaním istých hodnôt. Tieto hodnoty, a tým aj celé skupiny sa v priebehu dejinného procesu menia, hľadajú, znova definujú a rôzne vyvíjajú. Tón udáva v spoločnosti vždy tá skupina, ktorá momentálne disponuje najväčším množstvom prostriedkov ekonomických, politických, ideologických a mnohých iných, aby na svoju stranu dostala čo najviac jednotlivcov, ktorí spoločne pôsobia ako masa. Potom sa už masa sa dá ovládať úzkou skupinou, prípadne dokonca jednotlivcom. No a potom už je jednoduché zadefinovať vhodné a nevhodné a môže dôjsť na staré známe „kto nejde s nami, ide proti nám“.

Človek ako taký má vo svojej podstate zakódovanú potrebu nebyť sám. Na samom počiatku bol v spoločnosti Boha. A potom, ako sa dobrovoľne vymanil z tejto spoločnosti, musel prázdno opäť niečím zaplniť, a čím? No predsa spoločnosťou iných ľudí. Tu však

už nastupuje výber a nemôže patriť každý ku každému. A kto je iný, je odsúdený na samotu. Aj keď nie takú absolútnu ako Robinson, ale tiež samotu. Na outsiderstvo, osamelosť, do úlohy povestnej bielej vrany.

Je jedno, či nemáš ruku alebo nohu, či čítaš priveľa básní alebo nebudaj si moc precitlivý pri top scénach z brutálnych filmov, kolektív ťa vyradí. A už si osamelý, už si terčom. Takúto osamelosť vydržia len silné povahy. Často som sa do takýchto situácií dostával a musel som si s nimi poradiť.

Skutoční básnici sa väčšinou regrutujú práve z takýchto osobností. O ich písaní ťažko hovoriť v rovine vhodne-nevhodne, ale skoro vždy pôsobia ako svedomie, ako protiváha oficiality, ako zdvihnutý prst, ako alternatíva. Mnoho razy sú nepochopení. Niekedy ani najbližším okolím a často ani ľuďmi, ktorí ich z času načas oslavujú. Aby som nechodil ďaleko, určite sú to prípady Ivana Laučíka alebo Anny Ondrejrovej.

***To co vám hlavy plete
zamknete do šuplete
na tisíc západů
a na nic nemyslete
zamknete do šuplete
tu blbou náladu***

Anna: To, co nám hlavy plete, je tvoja schopnosť básniť československy. Prezrad' niečo o svojej rodine, o koreňoch a o tom, ako sa cítiš v zradných vodách cudzieho – blízkeho jazyka.

Ivan: Nepatrím k ľuďom, ktorí hlboko do minulosti mapujú svoj rodostrom. Tak krátko, kdesi od mojich starých rodičov.

Otcovi rodičia sú Liptáci. Starý otec z Veternej Poruby, stará mama z Iľanova, jej priezvisko je tiež liptovské: Mikulášová. Keď som nedávno na internete narazil na priezvisko Repček, tak som si pri vyhľadávaní všimol, že v širšej miere sa vyskytuje len na Slovensku a v Chorvátsku. Bolo by zaujímavé, kam by ma zaviedlo pátranie v nejakej tretej, štvrtej generácii dozadu. Obaja starí rodičia boli z roľníckych rodín, starý otec sa neskôr živil ako furman, jeho brat mal mlyn v Smrečanoch. Brat starej mamy mal stavebnú firmu v Trnave.

Mamin pôvod je o niečo pesterjší. Otec bol viedenský Čech s pôvodným priezviskom Scholze, neskôr Šolc. Babička, trocha

pripomínajúca babičku Boženy Němcovej, bola zo Znojma a priezvisko Zohnová (Cónová) hovorí samo za seba. Darmo, Rakúsko-Uhorsko sa nezaprie. Mama sa narodila v Prahe, iróniou osudu nie v Čechách, ale v protektoráte Böhmen und Mähren. Tak stojí v jej rodnom liste. Celkom pestrá zmes, tie moje korene.

No a teraz k jazyku. Aj keď v slovenčine som viac doma, lebo som sa ju učil odmalička, predsa len mojím materinským jazykom je čeština. Nikdy som neštudoval jej gramatiku, preto nemôžem o sebe povedať, že ju ovládam. Nejako som ju nasal prirodzeným spôsobom, možno ešte s materinským mliekom, a sprevádzala ma prakticky po celý život. Už odmala detské leporelá, Hrubínove Říkejte si se mnou, Sekorova Knížka Ferdý mravence. To bola vlastne prvá kniha, ktorú som kedy prečítal, samozrejme v češtine. Spomínam na knihy po dēdečkovi, niektoré vydané okolo roku 1930. Výpravné, luxusné vydanie Jiráskových Starých pověstí českých, na príbeh o kněžne Libuši, o Přemyslovi, tiež na koníka Šemíka. Na platniach sme počúvali Spejbla a Hurvínka, sem-tam som objavil platňu Jana Wericha.

Neskôr som študoval v Žiline, kde vtedajšia VŠDS bola federálna. Učitelia na polovicu Česi, na polovicu Slováci. Spolužiaci tiež. Pri prednáškach striedala čeština slovenčinu a naopak, a potom na internáte opäť

To isté sa opakovalo na vojne v Bechyni, neďaleko Tábora. A potom práca v Kopřivnickej Tatre, kde som už aj písal po česky. Pracovne, čisto z praktického dôvodu, a neskôr už aj prvé verše. Začalo to nenápadne: „Kamarád se žení, ty píšeš, tak mi sesmol nějaké přání“. Neskôr som na spoločných akciách viackrát čítal svoje humorné a satirické básne, niektoré v češtine.

***Hrál první housle
a tak si potrpěl
na manželové knoflíky
musely být zlaté
s jinými by se cítil
nesvůj...***

Anna: Bez koho alebo čoho by si sa cítil nesvoj? Veci, chvíle, priestor, stretnutia... čo ťa utvára?

Ivan: Veci ako také, v zmysle niečo vlastniť, pre mňa neznamenajú nič. Dalo by sa hovoriť o úplnej absencii pocitu niečo mať, byť niečoho, alebo nebodaj niekoho vlastníkom. Opäť raz

vlastnosť, ktorá sa zdá byť výhodou, ale nie je tomu tak. Súvisí to s faktom, že človek nemôže byť v živote sám, že sa denne musí konfrontovať s inými ľuďmi. Problém nastane v najbližšom okolí, keď sa v partnerstve, rodine, prípadne v pracovných vzťahoch nestretnú v tomto smere vyvážené typy. Keďže ja som extrémom, a podobne založených ľudí je pomenej, zvýraznilo to moju samotu. A zvlášť dnešná doba vlastníctvu prisúdila ďaleko väčší význam, než tomu bolo v predchádzajúcom režime. Ale toto som si dokázal vysporiadať v sebe už dávno a viem s tým žiť. Je úplne logické, že to isté nemôžem požadovať od svojich najbližších, ktorí nie sú takto založení. V konečnom dôsledku to prináša množstvo trecích plôch, či nerovnovážnych stavov. Vtedy sa naozaj cítim dosť nesvoj.

Neznamená to, že by som si veci nevážil, skôr naopak, ale naozaj som v tomto smere značný funkcionalista. Dokážu ma chytiť za srdce predmety so spomienkovou hodnotou, ale viem sa vyrovnáť s tým, že ich nemusím mať. Ak mám byť konkrétny, spomeniem si na pocit, keď išli do pece moje vibrámy, ktoré mi slúžili od nejakých štrnástich rokov skoro viac ako štvrt' storočia. Teraz prežívame obdobie, kedy sa deti prestávajú hrať s hračkami a treba riešiť, čo s nimi. Dokonca mám v hlave námet s pracovným názvom Cintorín hračiek.

Osobitnou kapitolou sú chvíle, stretnutia, priestor. Od nich samozrejme nemožno oddeliť ľudí, ktorí ich výnimočnosť vytvárali, a bez ktorých by vôbec neboli. Mnoho z toho som už naznačil a povedal v niektorých odpovediach. Len po Mikuláši mám niekoľko miest, na ktorých doslova pociťujem mrazenie alebo chvenie v duši. Tiež ich nazývam magické štvorce. Sú spojené s chlapčenskými dobrodružstvami, kamarátstvami, bitkami pouličných bánd, či neumelými pokusmi o lásku. Niektoré na mňa dýchali svojou konštantnou nemennosťou počas niekoľkých desaťročí a teraz sú z nich rumoviská.

Takým miestom je napríklad okolie základnej školy na Ulici československej brigády. Zbúrané budovy Linapa, či po starom Nového domova, pôsobia na mňa dosť skľučujúco. Ešte dnes vidím, ako sme prechádzali priestormi výroby na exkurzii počas hodín pracovného vyučovania. V súvislosti so školou musím povedať, že som mal obrovské šťastie na učiteľov od základnej po vysokú. Boli to ľudia, ktorí ma naozaj utvárali a ovplyvňovali. Trúfnem si povedať, že k literatúre ma priviedol môj učiteľ slovenčiny Jozef Marko. Veľmi významne, tak nejako ľudsky ma ovplyvnil Ivan Laučík.

Literárne, ak možno hovoriť o nejakom vplyve, to bola v začiatkoch tvorba českého básnika Jiřího Žáčka, lebo som tiež

začínal epigramami, aforizmami a satirou. Možno tu istú rolu zohral fakt, že obaja nemáme literárne, jazykové, či filozofické vzdelanie, ale vzdelanie technického smeru.

Ak hovorím o utváraní, nemôžem vynechať literárny klub pri mikulášskej knižnici. Veľmi mi vyhovuje jeho voľná forma. Za viac ako dve desaťročia sa v ňom vystriedalo množstvo ľudí, z niektorých sa stali vytrvalci a stálice, niektorí ním prefrčali ako kométy či meteority. Boli doby búrlivé i kľudné, ale vždy je to o vzťahoch a vzájomnej komunikácii.

Anna: Na jednej z literárnych dielní sme mali cvičenie v štýle pessoovských hier s identitou (vymyslíte si iné JA...). Do kolónky vek si vtedy napísal: „Ostane, ale žijem o sto rokov skôr, na začiatku dvadsiateho storočia.“ Prečo?

Táto úloha mi celkom zapasovala, lebo podobnou myšlienkou som sa zaoberal už aj predtým. Všeobecne mám v sebe potrebu akéhosi pokoja. To samozrejme nekorešponduje s vonkajším prostredím, kde nepokoj, inak nazývaný dynamika, sa vydáva za nositeľa pokroku a vývoja. Drvivá väčšina sa podvedome prispôsobila teórii vývoja po špirále. Prekotný vývoj elektroniky, informatiky, médií, biotechnológií a iných technických vymožeností neskutočne predbieha ľudské myslenie a cítenie. Zároveň naráža na ohraničenosť zdrojov a dodáva človeku falošný pocit, že má všetko vo svojich rukách.

Nejako som došiel vo svojom vnútri k pocitu, že na toto už nie som stavaný. Preto v dnešnej dobe viem fungovať len na okraji. Preto ten posun o sto rokov. Vtedy toto vyváženie vnútorného a vonkajšieho sveta bolo stabilnejšie. Mechanické princípy, ku ktorým mám najbližšie, boli už objavené, platili vždy nezávisle od nás a nič nové do nich nevieme ľudsky prepašovať. Navyše prelom devätnásteho a dvadsiateho storočia ešte vytváral priestor pre individualitu, pre samostatných vynálezcov, vedcov a aj básnikov. Charakteristický pre toto obdobie bol pokoj, ktorý trval prakticky od polovice devätnásteho storočia, ale ukázal sa nakoniec ako ticho pred búrkou. Dve svetové vojny, ktoré nasledovali, ma vždy pri tejto predstave vytrhnú zo sna a vrátia späť. Snáď budeme rozumnejší.

***Plyšové hračky ustupujú
detstvo sa kráti už
vyberáš sa na cestu
smer správny muž***

Anna: Ivan Laučík raz povedal, že „so zvyšovaním organizovanosti ľudskej spoločnosti slobody každého druhu bude ubúdať. A uvidíte, že to znovu oživí pôvodnú funkciu poézie, lebo pôjde o človeka... pre poéziu to bude rozhodujúce storočie.“ Ty si básnik, sám píšeš a máš doma dvoch synov, možno tiež budúcich autorov. Ako vnímaš budúcnosť poézie u nás na Slovensku, medzi mladými, ktorí sa upísali písaniu?

Ivan: Myslím si, že rozumiem, čo mal na mysli. Slobody každého druhu naozaj ubúda. Pri dnešných technických možnostiach sledovania jednotlivca, v dobe sledovacích satelitov, nahrávania telefónnych rozhovorov, monitorovania správania na internete, verejných i tajných nahrávacích kamier už naozaj vari nemožno hovoriť o slobode. A to už ani nedomyšľam implantáty biočipov a iných vymožeností. Keď si pomyslím na primitívne metódy sledovania z dôb reálneho socializmu, je mi skoro do smiechu. Ale vyjde z toho tak akurát smiech cez slzy.

A preto, keď niet slobody vonkajšej, musí nastúpiť sloboda vnútorná. Kedysi som hovorieval, že aj v klietke meter krát meter môže byť človek slobodný, ak to dokáže. Niekedy mám pocit, že vnútorná sloboda vo svojom abstraktnom význame naozaj u väčšiny ľudí zmizla. Čo je najhoršie, mnohí sa jej vzdali dobrovoľne. Na tomto mieste sa žiada pripomenúť, že hovoriť o slobode nemožno samostatne. Najmä u tej vnútornej platí, že musí ísť ruka v ruku so zodpovednosťou. A tu je kameň úrazu, snáď každý by chcel mať slobodu, ale len niektorí ľudia dokážu byť aj zodpovední. Uvediem malý príklad, ktorý som si zapamätal pri besede v literárnom klube, keď bola reč o generácii beatnikov, pre ktorých bola sloboda naozaj pojmom. Dotyčný mladík, ktorý vehementne obhajoval slobodu v jej najširšom zmysle slova, navodil situáciu, že keď sa mu zachce, môže si v mene slobody sadnúť na cestu uprostred prechodu pre chodcov. Predstavil som si tento počin uprostred dennej dopravnej špičky. Čo by bolo slobodné a čo zodpovedné?

Záver si môže urobiť každý sám. A do tohto môže opäť vstupovať poézia. Znova môže byť svedomím, výstrahou, zrkadlom, zdvihnutým prstom.

O budúcnosť poézie u nás nemám obavy, aby som nehľadal inde. Stačí si prečítať napríklad tvoje básne, možno Radku Berešíkovú. Chcem povedať, že s vašou generáciou vošla do slovenskej literatúry nová krv. Už nezaťažená nánosmi krivdy a ublíženia, pocitmi viny a rôznymi deformáciami, ktoré priniesol

minulý režim. Nemáte potrebu sa s týmito pocitmi vyrovnávať, či účtovať s nimi. A to je vaša výhoda. Práve poézia na rozdiel od prózy môže byť slobodnejšia aj v dnešnej komerčnej dobe. Môže byť spojnicou spriaznených duší, pomáhať nájsť cestu človeka k človeku.

A úplne nakoniec si prajem, aby sa i slovenská literatúra zbavila zbytočného pocitu malosti, provincionality a nedostatku sebadôvery. Myslím si, že má čo povedať aj v európskom kontexte a má príležitosť dorásť aj na svetový rozmer.

Písanie je to, čo spája

Anna Uramová odpovedá na otázky Ivana Repčeka

Z jej textov na nás dýchne pestrofarebná rozmanitosť. Pozorný čitateľ počuje žblnkot lesného potoka, šelest vánku a tiež zavŕzkanie pántov dverí, otvárajúcich najtajnejšie zákutia ľudskej duše. Sú ako strmé schody, raz vedúce na samé dno a v nasledujúcej sekunde nás zavedú tak vysoko, že stačí natiahnuť ruku a chytiť kľučku nebeskej brány.

Odvážny prístup k písaniu, sčítanosť a spôsob vnímania, ako dar, dávajú tušiť, že pred nami stojí jeden z talentov slovenskej literatúry.

Ivan: Tvoja poézia je hlbokou vnútornou výpoveďou. Viackrát pri rôznych príležitostiach bolo počuť, že si dosiahla najväčší kvalitatívny posun zo všetkých autorov sústredených okolo literárneho klubu mikulášskej knižnice. Ako vnímaš túto skutočnosť? Vieš si spomenúť na začiatky písania? Môžeš nejako zadefinovať, kam by si v tvorbe chcela dospieť?

Anna: Vždy, keď sa ma niekto pýta na moje literárne začiatky, som trochu v rozpakoch. Nie je to totiž vec jedného okamihu, skôr mnohých nenápadných chvíľ, ktoré sa postupne spájali a posúvali ma čoraz bližšie k úplnému písaniu. Počúvanie rozprávok, alebo to, ako som na Vianoce dostala svoj prvý denník, pätnásťročné zamilované básničky, zimné večery v smrečianskej knižnici... neviem si z týchto chvíľ vybrať jednu najdôležitejšiu. Všetky boli žiarivé.

Keď hovoríš o kvalitatívnom posune, chcem povedať ešte jednu vec, dôležitú najmä pre tých, ktorí začínajú s písaním. Často sa hovorí, že ak chce človek nájsť vlastný neopakovateľný štýl, musí veľa čítať. Je to stopercentná pravda. Najmä mladí v súvislosti s tým ffrľú, vraj nechcú nikoho kopírovať, že si chcú písať po svojom... Áno, to je všetko pekné. Málokto si však uvedomuje, že ak sa chce stať klaviristom a hrať Chopinove koncerty, musí najprv poznať noty a donekonečna precvičovať tie nudné stupnice jednu za druhou, jednu za druhou. S čítaním je to podobné. Samozrejme, nie všetky knihy sú stráviteľné na prvý raz. Ale prečo potom nadávame na Daniele Steellovú a na bulvár, keď z povinnej literatúry počas

strednej školy nechceme čítať nič, čo v nás vyvoláva nejaké emócie a núti nás rozmyšľať? Pre mňa bolo čítanie vždy radosťou najmä vďaka dobrým učiteľkám na základnej a strednej škole, ktoré ma vždy dokázali podporiť. Nie každý mal to šťastie, ale aj tak... treba si hľadať dobré knihy, porovnávať, uvedomovať si rozdiely medzi skvelými a priemernými textami, čítať a rozmyšľať nad tým, prečo ma práve táto kniha očarila a zostala vo mne ešte dlho po jej odložení. Nie je to také ťažké, ale aby to človek vedel posúdiť, musí občas otvoriť aj niečo iné, nielen Nový čas a Slovenku.

A kam by som v tvorbe chcela dospieť? Hádám do veku dospelosti – myslím literárnej. Písať jednoducho a pravdivo, bez sentimentu, ukladať myšlienky tak, aby odkrývali môj svet, o ktorý sa chcem podeliť, nezadusiť ľahkosť textu množstvom depresívnych slov, alebo ťažkého filozofovania. Chcem písať s odvahou, stáť si za každým slovom, byť sebakritická a náročná. Ísť dopredu, nestagnovať. A prinášať nádej.

Ivan: S predchádzajúcou otázkou súvisí aj táto. Pri dosiahnutí istej úrovne sa chce autor konfrontovať s inými tvorcami, prípadne nejako inak prezentovať. Ako je to u teba? Získala si ocenenia na literárnych súťažiach, čo to pre teba znamená? Ovplyvnili tvoje ďalšie písanie? Si vnútorne pripravená na verejnú čítačku?

Anna: Áno, literárne súťaže sú potrebné, ale... raz som zažila celoslovenskú súťaž, do ktorej bolo treba okrem básní poslať aj adresu, mail, mobil, jednoducho kompletne údaje. O niekoľko týždňov mi prišiel šek, na ktorom bola stroho napísaná suma a vedľa nej veta „za druhé miesto v literárnej súťaži XY“. Nič viac.

Knižnica v Liptovskom Mikuláši každý rok vyhlasuje literárnu súťaž, ktorú vychvaľujem všade, kde chodím práve kvôli nasadeniu, ktoré do toho zodpovední ľudia dávajú. Pre ochotu pomôcť nám, začínajúcim. Pre blízkosť a úprimnú snahu napísať aj neoceneným autorom aspoň pár slov, ktoré by im ukázali smer – tadiaľto. To, že som mala možnosť literárne aj ľudsky rásť práve tu, je len príjemný bonus. Ale pri každom úspechu a každej pochvale myslím na ľudí z knižnice a z klubu, ktorí mi pomáhajú, lebo tá pochvala nie je len moja, vždy patrí zároveň aj im.

A autorské čítanie? To máš tak. Keď autor – textár píše text na hudbu, je mu jasné, že tá pesnička sa bude hrať na koncertoch, v rádiách... sú však aj také texty, ktoré by sa mali čítať v úplnom tichu. Možno je ešte skoro, možno som zatiaľ nenašla ten

správny spôsob, no viem, že takto sa na verejnosti prezentovať nechcem. Ale viem si predstaviť niekoho, kto večer príde domov, uvarí bylinkový čaj, zalezie pod perinu a na dobrú noc si prečíta Uramovej zbierku. Z toho by som mala radosť.

Ivan: Cyklus básní Spirit of Colours bol inšpirovaný výstavou obrazov v mikulášskej synagóge a dýcha z neho farba a plasticita. Môžeš prezradiť, ako vznikajú tvoje básne? Kde hľadáš inšpiráciu, čo ťa motivuje? Ako prichádzajú podnety? Máš nejaké špeciálne spôsoby písania?

Anna: Áno, pamätám si na to obdobie, vtedy bola silná tvorivá kríza. Mala som v sebe veľa obrazov, myšlienok, pocitov, a to všetko bolo rozsypané ako puzzle v sáčku. Tu žltá, tam modrá, vedľa trochu červenej a nech som robila čo som robila, nič konkrétne a rozumné z toho nevznikalo. Akoby mi chýbal slovník, pomocou ktorého by som to množstvo textu v sebe dokázala preložiť do svojho iného jazyka. Zdalo sa mi, že sa stále pohybujem po rovných trasách, nič ma nedokázalo vybudiť k tvorivej činnosti. Až kým som jedného dňa nevošla do synagógy... Nevieť to opísať, neviem, či sa to volá inšpirácia, otvorenie alebo inak, pamätám si len na neuveriteľný pokoj tej chvíle, zrazu sa vo mne všetko upratalo, všetko bolo na svojom mieste, pozerala som sa na tie obrazy a slová plynuli samé od seba, písala som nie o tom, čo vidím, ale vďaka tomu, čo vidím, a bolo to úžasné. Samozrejme, nie každý text vzniká takto zázračne. Aj ja som si po niekoľkých dňoch písania v synagóge priniesla všetky husto popísané strany domov a nastala druhá časť, remeselná. Čítať, škrtať, prepisovať, upravovať, znova čítať, škrtať a tak stále dokola, až kým nezostane to najlepšie. V tomto som na seba prísna, nezverejním text, v ktorom je čo i len jediná veta zbytočná.

Čo k tomu dodať? Snáď len to, že tento pocit sa nedá nijako umelo navodiť. Je to dar. Viem to prirovnať len k jednej veci. Keď ťa objíma niekto, na koho čakáš celý život, zrazu ste spolu a je to krásne, výnimočné a zároveň úplne prirodzené, si tam a vieš, že všetko je dobré, všetko je tak, ako má byť. Taká je láska a také je aj písanie.

Ivan: V značnej časti tvojich textov sa objavuje téma Boha, viery, duchovna. Máš ju prítomnú veľmi prirodzeným spôsobom. Je neoddeliteľnou súčasťou tvojich básní. Nakoľko ťa viera determinuje ako osobnosť? Pomáha ti pri písaní?

Anna: Ako dcéra kostolníka som mala to šťastie vyrastať v prostredí, ktoré je silne poznačené krásou. Áno, hovorím o kráse, lebo čo vníma malé dieťa v kostole úplne na začiatku všetkého? Nie kázeň, nie hlboké myšlienky, nie artikuláciu lektorov. Dieťa vníma atmosféru. U nás v Smrečanoch máme nádherný gotický kostol, jeden z najkrajších na Slovensku a služba kostolníka, to nie je len „otvorím kostol, zatvorím kostol a bežím domov“. A tak, bez toho, že by som si to niekedy uvedomovala, moju fantáziu a môj vkus rovnocenne formovali dve veci. Prvou je krajina Liptova, tou druhou už spomínaný kostol, jeho múry, okná a línie, tvary a symboly, jeho maľby a svetlo. Po otcovej smrti som kostolnícku funkciu prevzala ja, vlastne oficiálne ja, v skutočnosti celá moja rodina. Odvtedy tam trávim čoraz viac času. Je to stavba, ktorá stojí už sedemsto rokov, v nej svetlo na freskách, nie stiesnenosť, nie sklňujúci priestor, človek pri vstupe okamžite pocíti čosi hrejivé, akýsi útulný pocit, akoby sa práve vrátil domov. Nie sú tu nijakí neduživí svätci s očami vyvrátenými do výšky, nemáme obéznych anjelikov, ani prezdobené oltáre. Čistota a prirodzenosť sú hlavnými znakmi priestoru, v ktorom som rástla. A to sa odrazilo aj v písaní. Svetlo a tieň, rôzne podoby ticha, posvätnosť, úcta, pomalé melódie žalmov, texty starozákonných kníh, bohatstvo liturgie. A nad tým všetkým Boh. Ten, ktorý ma drží a nesie, ten, ktorý vie, že túžim po kráse a túto túžbu mi splnil skvelým veľkorysým spôsobom. Aj všetky ostatné, preto dnes môžem povedať: všetko, čo som v živote chcela, som v plnosti našla pri ňom.

***Mýtus a text,
slovo ako symbol,
symbol v texte,
text mýtu.***

Ivan: Pod týmto názvom si viedla literárnu dielňu, ktorá medzi účastníkmi silno zarezonovala. Téma je to široká a veľmi zaujímavá. Ako je to s tebou a mýtmi? Vytváraš si vlastné? Vo všetkých druhoch spoločentiev sa tradujú rôzne mýty, na ktoré sa nesmie siahnuť. Teraz nemám na mysli univerzálne, ale také malé drobné rodinné, pracovné... mýty v bežnom živote. Funguje niečo také u teba? V rodine, alebo najbližšom okolí?

Anna: Neviem, s tým sa veľmi nestretávam. Možno v ambulancii, práve včera sa mi podarilo kýchnuť a pacientka sa na mňa zdesene pozrela a s dôrazom na každom slove sa opýtala:

„Sestrička, vy ste chorá?“ Veľa ľudí akosi podvedome verí, že zdravotník rovná sa zdravý človek. A keď zistia, že nejaký lekár alebo sestra ochorie, zneistí ich to, vyvedie z rovnováhy. Akoby sa celý svet zrazu postavil na hlavu. Ale je to milé, znamená to, že v nás majú dôveru.

Vďaka tejto otázke som si uvedomila ešte jednu vec. Som veľmi vďačná mojej mame, ktorá nás vychovala v úplnej slobode a otvorenosti. Nikdy nebola taká, ako niektoré staršie dámy, ktoré každému dievčaťu rozprávajú: „Len sa za neho vydaj, moja zlatá, len si nevyberaj, aj keď sa rozvedieš, ale aspoň starou dievkou neostaneš.“ To bol citát zo života a také vety pokladám za trápne. Ponižujú všetko krásne, čomu verím. A vždy, keď to počujem, v ostrej odpovedi ma zabrzdí spomienka na mamu, lebo ona ma naučila toto – žiadna žena si nesmie myslieť, že ak sa nevydá, stane sa zatrpknutým neúplným človekom. A že každý život, s deťmi či bez nich, je hodný úcty, záujmu a pochopenia.

Ivan: Bolesť sa u teba objavuje často ako nosná téma. Ako ty sama vnímaš bolesť? Vieš sa s ňou stotožniť ako s prostriedkom vykúpenia a spásy? Dokázala by si zraniť sebou iných? Ako dokážeš čeliť situácii, keď ťa zraňujú iní?

Anna: Zraniť sebou iných? Áno, to robíme všetci, aj ja. Napríklad vtedy, keď si zanedbávam povinnosti, keď sa na niečo vykašlem a dôsledky cítia aj ostatní. Alebo vtedy, keď odo mňa niekto chce viac, ako mu môžem dať. Keď sa zaľúbi do jednej z podôb Anny Uramovej, keď si ma vysníva a zidealizuje a pritom nevie, kto som, kto naozaj som. To je ťažké, lebo vtedy viem, že sa niekto pre mňa trápi a nemôžem mu pomôcť, vyriešiť to za neho. Toľko o bolesti, ktorá smeruje odo mňa k iným. A naopak? Neviem, o tom sa ťažko hovorí... nechcem tu písať frázy... sú veci, ktoré zostávajú vo mne, nechcem ich, odmietam a predsa viem, že bez nich nemôžem žiť. Niekedy pomôžu priatelia, niekedy poznanie, že iní trpia viac. Vtedy prichádza vďačnosť za to, že ja nemusím tak veľmi... že Boh pozná mieru znesiteľnosti. V tom je krehká istota. A bojím sa mnohých vecí, toho, čo bude, bojím sa fyzickej bolesti, každého škrabnutia, nie som statočná, odvážna... Až pred rokom som si uvedomila, že vďaka bolesti naozaj rastiem, stávam sa iným človekom. Dlhو to trvá. Aj tak... kríž je príliš veľké tajomstvo.

Ivan: Na mnohých miestach tvoje verše vypovedajú o tebe ako o žene. Traduje sa, že ženy to všeobecne majú ťažšie

v živote, v práci, v písaní... Stotožňuješ sa s týmito názormi, alebo máš vlastný spôsob vnímania vzťahu muž - žena? Vieš vyzozorovať v literatúre mužský a ženský prístup? Máš obľúbených autorov, alebo autorky? Ovplynili ťa niektorí?

Anna: Nemyslím si, že to mám v živote ťažšie preto, že som žena. Ani v písaní. Vieš, ja mám takú zvláštnu diagnózu. Od detstva mi chýba akákoľvek súťaživosť. Vrhnuť sa do súboja s niekým a motivovať sa tým, že budem lepšia, že ho porazím... toto neviem, nerozumiem tomu. Ja si idem vlastnou cestou. Ani feministka by zo mňa nebola, už len preto, lebo mám rada všetky tie ženské radosti, keď večer varím puding, keď upratujem... Možno je to nedostatok ambicióznosti. Ale je mi jasné, že nikdy nebudem písať o jadrovej fyzike alebo finančnej kríze, lebo to nie je súčasťou môjho života. Nebolo by to pravdivé a nikto by tomu neuveril.

A ženský spôsob písania? To sú tie sladkosti Danielle Steelovej? Alebo... Podľa mňa je to strašne umelý výraz. Máme na to nejakú všeobecne uznávanú definíciu? Napríklad mužov – autorov je veľa a píšu rôzne, jeden tak, druhý inak, ale o žiadnom z nich sa nehovorí, že by bol predstaviteľom typicky mužskej literatúry. Hlúposť. Autor, autorka môže písať kvalitne alebo naivne, stručne aj rozvláčne, strhujúco alebo nudne, ale mužsky a žensky? To je také nekonkrétne... Možno ide o to, že niektorí sa štylizujú, ich texty pôsobia násilne, nie sú v nich prirodzení... prirodzenosť je dôležitá. Keď sa ja ako čitateľ zahryznem do nejakej knihy, chcem to všetko autorovi uveriť. Nech píše a nech ma presvedčí, nech je to úprimné, silné, nech to vo mne čosi zanechá, nech ma to zmení. Keď sa toto podarí, mám radosť a je mi jedno, či za tým písacím strojom sedel muž alebo žena.

Niektorí to vedia. Napríklad moji najbližší: Alessandro Baricco a jeho príbehy, ktoré ma vždy prefacekajú a zostanú v duši tak dlho. Eva Lukáčová, jej východný svet, jej čerešňové kvety medzi riadkami. Karl Rahner a jeho blízkosť. Veronika Dianišková a melódia, ktorú v sebe nesú jej texty. Franz Werfel a jeho schopnosť vtiahnúť ma do príbehu, vytvorí čosi nové z udalosti, ktorú pozná celý svet. Prorokyňa Nelly Sachsová a jej krajina Izrael. Andrej Šeliga a jeho nedeľne nasvietené básne. Mila Haugová, moja prvá dáma a všetko od nej. Federico García Lorca a jeho rozpálený vášnivý svet. Viera Prokešová a jej útlunosť v slovách. Bunin a jeho ruské dni zaviate snehom. Dana Podracká a jej široké priestory, to spájanie bodov, ktoré vie len ona. Ján Štrasser a jeho otázky. Sylvia Plathová, celá až na dreň, až do konca. Jaroslav Hovorka a jeho Farebné roky, tak má vyzerať cestopis. Havrania snová Anna. Rilke a jeho obraznosť. Ajmatov

a jeho Džamila. Salvatore Quasimodo a Galateina láska. Jana Bodnárová, moja zázračnica. Ján Twardovski a jeho šerosvit vo vetách. Eliette Abécassisová a jej Odvrhnutá, kniha, z ktorej mrazí. R. J. Waller pre opisy toho horúceho leta v lowe. Miro Gavran a Judita. Neprekonaná Pieseň piesní. Cesty Borisa Filana. Niektoré Artmannove básne. Čítanie z knihy Sirachovho syna. Toto je základ, ku ktorému sa stále vraciam. A potom ďalší a ďalší...

Ivan: Veľkú pozornosť medzi ľuďmi z tvojho literárneho okolia vzbudil blog, s ktorým si začala tento rok. Je úžasné, ako vieš opísať zdanlivo obyčajné veci, prechádzať od všeobecne vážnych tém k vlastným pocitom. Ako vznikla myšlienka začať publikovať na internete? Uvedomuješ si, že touto cestou môžeš komunikovať s ľuďmi po celom svete? Aký máš pocit z toho, že si tvoj článok môže prečítať niekto trebárs v Amerike, alebo v Austrálii? Ako reaguje tvoje okolie na uverejnené veci?

Anna: SME blogy som prvýkrát objavila vďaka mojej sestre a odvtedy ich čítam pravidelne. Nikdy som však nemala ambíciu takto písať, lebo články, ktoré sme spoločne čítali, boli také... vieš, spoločensko-politické dianie, úvahy plné informácií, normálna seriózna žurnalistika. A potom sa niečo stalo. Moja milá spríbuznená duša Katka mi ukázala blog na inej doméne, ktorý bol úplne neoficiálny, niečo ako denník. Autor tam nepísal o Ficovi a Dzurindovi, boli to obrázky jeho obyčajných dní. Vytvoriť taký blog trvalo asi desať minút a to rozhodlo. A dôvody založenia? Hovorili sme o spätnej väzbe a konfrontácii, takže asi preto. Jednoducho, chcela som, aby ma ľudia čítali.

V Liptovskom Mikuláši ma poznáte ako tú, čo píše básne. (Nemám rada slovo poetka.) No a pri písaní som zistila, že tie básne sú dlhé, rozvláčne, ukecané, pripomínali pult s oblečením v čínskom obchode. Všetko na jednej kope. Ošúchané frázy, tridsať rokov staré metafory, bolo to nanič, ale stále som nevedela, čo s tým. Ako keď na jedno ihrisko pošleš hráčov tenisu a futbalistov naraz. Čo z toho vznikne? Neprehľadný chaos. Rovnaká situácia bola aj v mojich textoch. A tak som sa rozhodla vybudovať nové ihrisko. Oddelila som poéziu, zbavila som ju rušivých prozaických nánosov. To, čo zostalo, je podstata, to najvlastnejšie, čo mám. Na blog išli ostatné veci, aby ľudia vedeli, ako sa mám, čo robím, na čo myslím... Nepotrebujem, aby ma čítali davy, teším sa z konkrétnych ľudí, z ich reakcií, z toho, že večer zavolajú, rozprávame sa o článkoch a popri

tom preberieme veľa iných vecí... je to fajn. Písanie na blog nás spája, navzájom nás k sebe približuje.

Ivan: Výrazné miesto na blogu majú tvoje snívania: Rím, Paríž, Mexiko... Máš nejaké cestovateľské sny? Keby si si mohla vybrať, chcela by si žiť niekde inde vo svete, alebo by zvíťazili Smrečany a Liptov? Hovorí sa, že človek prestane žiť v momente, keď už nemá žiadne sny. Máš aj ty veľké, alebo tajné sny?

Anna: Raz prišla za mnou bývalá spolužiačka a hovorí mi: „Vieš, že naša Anka má blog?“ Reč bola o dievčati, ktoré chodilo na tú istú základnú školu ako ja. Zaujalo ma to, išla som si prečítať a zistila som, že z malej Anky vyrástla známa blogerka Anna Vlčková. A práve vďaka nej som pochopila, že talent nespočíva len v opisovaní veľkých vecí. Naopak. Lebo ja, tak ako stovky iných ľudí vstávam ráno do práce, bežím na autobus, prší na mňa, stojím v radoch, čakám u doktora, nakupujem v Hypernove... každý z nás prežíva tú istú každodennosť. Rozdiel je len v tom, ako sa jej zmocňujeme. Či si dokážeme nájsť v každom dni niečo žiarivé, niečo, čo nás nadchlo, s čím sa treba podeliť, poslať to ďalej. A keď môžem písať o skutočnosti, prečo nie aj o snoch? Možno sa práve takto stanú pre mňa skutočnosťou.

Ešte o cestovaní – pre mňa to nie je o oddychu niekde na pláži pod palmou. Veď tie krajiny, o ktorých píšem, sú obrovské, úžasné a mrzí ma, že sa často stávajú obeťou akéhosi cestovateľského klišé. Stretneš niekoho, kto bol ráno vo Vatikáne, popoludní pri fontáne di Trevi, večer v Koloseu a už si myslí, že je Riman. Keď sa povie Paríž, každý vidí len Eiffelovku. A Brazília, to je Ježiš na kopci a nekonečne unavujúci Paolo Coelho. Stereotypy. Pre mňa je cestovateľ ten, kto si krajinu, ktorou prechádza, takpovediac privlastní. Nemusí mi vymenovať všetky kultúrne pamiatky, podstatné je, že pochopí jej dušu, že s ňou dokáže splynúť. Toto platí pre Rím, Mexiko i Liptov.

A čo sa týka vnímania slov, myslíš, že keby som bývala v Petržalke, písala by som tak, ako dnes? Nie. Písala by som inak. Krajina, v ktorej žijeme, nás určite ovplyvňuje, verím tomu. Niekoho viac, niekoho menej. Ja som zamilovaná do Liptova, do jeho kopcov. Rovina ma unavuje, tu sa zrak má o čo oprieť. Žijem blízko hôr, cítim sa chránená, to v Trnave nezažiješ. Liptov má dušu a to, čomu sa hovorí genius loci. Vrchy a doliny a svetlo v nich, kríže popri cestách,

januárové záveje aj rozpálené chodníky v lete... A ešte predstava Ivana Laučíka, ktorý vychádza z jaskyne, je noc, sneží a v diaľke sa trblietajú svetlá mesta... to je pre mňa Liptov, najlepšie miesto pre život.

Peter Lehotský

1989

Berlín je plný Nemcov

Tanky dostali výpoveď
aj v Budapešti

Na Vltave majú
holé ruky

Poslední budú prví
a oprášia bibliu

Začalo sa ďalšie predstavenie

Na Dunaji rozdáujú
ploty

Prví budú poslední
aspoň symbolicky

Krajčíři majú opäť
o zábavu postarané

A potom znova a znova

Keď sa mi slepci začnú
pozerať s úškrnkom drzo
do očí
Iba zatnem päste

Stádo odsudzuje stádovitosť
a skanduje

Zatínam päste

Zajtrajšok si podal ruku
so včerajškom

Oveľa neskôr prvýkrát

zatínam päste

Nič nie je zadarmo
(1994)

* * *

Revolúcia vybledla
ako tapeta
Už sa kde-tu
odliepa a heslá sú
tiež skoro nečitateľné

Tá stena v obývačke
bude bez tapety
vyzerat' strašne
skutočne

Je čas, aby sme
začali šetriť
na novú
(1993)

Alternatíva

S revolúciou
musíme
počkať

hrdinovia sa
chcú najskôr
najesť

Alternatíva II

S revolúciou
musíme
počkať

Budúci
hrdinovia
musia najskôr
vyhladnúť
(1993)

Ivan Repček

Snívanie v daždi

Dážď melancholicky bubnuje na strechu. Sedím v kresle a zadumane hľadím na stenu. Na stenu? Nie, asi niekam ďalej. Kam? Neviem, len tak rovno, ležatá osmička, do nekonečna. Sláva sladkej bezvládnosti, sedím, nemôžem sa pohnúť.

Z kazety sa ozýva Honza Nedvěd: „... poslední dobou je toho na nás moc...“

Veru, nejaká moc, pohnutá doba, alebo pos...? No, nič, hlavne, že nejaká je. Vždy nejaká bola a vždy nejaká bude. Je toho na nás moc, na nás... sedím zaborený v ušiaku, na mňa.

Odchádzajú ľudia, ktorých som mal rád. Mňačko, Kryl, Hrušínský. Ešte sa poberú Hrabal s Nohavicom a bude to všetko. Vravíš všetko? Kdeže. Tí, čo odišli, vlastne ostali. Ostali s tebou, so mnou, s vami, ostali v nás, ostali vo mne. Žijú, kým budem žiť, žijú. Niektorí odchádzajú, smutné. Ale niektorí sa rozchádzajú, a to je ešte smutnejšie.

Schizofrenici? Neviem, súdiť mi neprislúcha. Sudcov je dost.

Hrozné sú rozchody. Rozchody s lepším ja. Schizofrénia slov a činov. Legenda verzus realita. Dvojníci s opačným znamienkom. Prebehľáci na opačnú stranu barikády. Čo mám ja, malé nič, teraz robiť? Bežať s nimi? Proti nim? Kto vie, či už tiež nie som na druhom brehu.? Musím sa za každú cenu držať v sedle? Ako sa mám na nich dívať. Havel dramatik a Havel prezident. Kňazko herec a Kňazko politik. A poďme z vrcholu pyramídy dolu. Jano kamarát a Jano mečiarovec. Ktorý z nich má pravdu? Asi nik, ale kto sa k nej aspoň približuje, kto je asymptotou? A čo ja? A čo moje druhé ja? Ako si mám vybrať? Kľučky, kotrmelce, kompromisy. Vyhol som sa im? A vyhnem sa im v budúcnosti? Určite nie. Tak na čom záleží? Na ničom!

Nevrav, na niečom snáď predsa. Treba si zložiť pásku z očí, vystrieť chrbát. Možno to dokážem, snáď sa stanem tou asymptotou pravdy a budem za ňou utekať tam ďaleko k ležatej osmičke.

Obraciam kazetu a opäť si sadám. Pre zmenu sa po izbe rozlieva Krylov hlas: „... ach nechte ji, tu nevidomou dívku, děvčátko s páskou na očích...“ A potom sa prítvrdí: „... až jednou zajdem, ... z tý smutný revoluce...“

Tento text vznikol niekedy tesne po rozdelení Československa, po smrti Karla Kryla. Bol istou reakciou na vtedajšie dianie. Už sa dalo

hovorí o vytriezvení z ponovembrovej eufórie. Nastal čas na kladenie otázok a hľadanie odpovedí.

Dlho som ho pokladal za stratený, až nedávno som ho náhodou našiel. Keď som čítal básne Petra Lehotského datované v spomínanom období, ponúkol som článok do Krjel. Obaja nezávisle na sebe reagujeme na podnety tej doby.

Ešte sa patrí uviesť poznámku k menám citovaným v texte. S odstupom času je už možné zaujať stanovisko. Václav Havel zvládol ťažkú úlohu so cťou a mohol so vztýčenou hlavou odísť zo scény. Milan Kňažko bol možno v ešte ťažšej pozícii, pretože proces opätovného hľadania slovenskej identity naozaj ťažký bol. Napriek niekoľkým zakopnutiam sa mu podarilo vystúpiť z rútiaceho sa vlaku v hodine dvanástej.

adresár

blogy

www.beresikova.blogspot.com (Radka Berešíková)

www.dvorak.blog.respekt.cz (Karel Ilja Dvořák)

www.kubanyova.blog.sm.sk (Naďa Kubányová)

www.lehotsky.blog.sme.sk (Peter Lehotský)

www.pucek.blog.sme.sk (Ján Púček)

www.uramova.blogspot.com (Anna Uramová)

www.vlckova.blog.sme.sk (Anna Vlčková)

stránky

www.beresnicka.wz.cz (Radka Berešíková)

Krjela. Časopis Klubu mladých autorov pri Liptovskej knižnici Gašpara Fejérpataky-Belopotockého (ŽSK) v Liptovskom Mikuláši. Číslo 29. Autori tohto čísla: Anna Uramová, Ivan Repček, Peter Lehotský. Zostavila: Anna Ondrejková. Vydala Liptovská knižnica Gašpara Fejérpataky-Belopotockého (Žilinský samosprávny kraj) v Liptovskom Mikuláši. December 2008.